

# Razvojni potencijali Vukovarsko-srijemske županije: u potrazi za strategijom razvoja

Drago Čengić

*Razvoj je temeljno uvjerenje modernoga svijeta... U strogome smislu, razvoj znači korištenje proizvodnih sredstava društva poradi unaprjeđenja životnih uvjeta najsiromašnijih ljudi. U širem smislu, razvoj znači više svega za svakoga u kontekstu u kojem najviše dobiva njih nekoliko... Razvoj se razlikuje od ekonomskoga rasta jer on obraća pozornost na uvjete proizvodnje, primjerice, na okolinu pod utjecajem ekonomskih aktivnosti, i na društvene posljedice, primjerice na raspodjelu prihoda i ljudsko blagostanje... Razvoj označava poboljšanje u jednome kompleksu povezanih, prirodnih, ekonomskih, društvenih, kulturnih i političkih uvjeta. Razvojno stajalište (developmentalism) jest uvjerenje da je baš takav tip ekonomskoga razvoja održiv i poželjan (Peet, H., 1999., 1).*

## Uvodne napomene

Svaka rasprava o problemima razvoja i resursa na zemljopisno ograničenom prostoru pretpostavlja teme koje su, na ovaj ili onaj način, povezane s lokalnim gospodarskim/ekonomskim razvojem. Riječ je o razvoju koji je, u većoj mjeri "induciran" lokalnim a manje "univerzalnim" društvenim, ekonomskim, političkim i kulturnim energijama. Točnije, te su teme povezane s novijim pojmom – pojmom "endogenog lokalnog razvoja". Kako ističe jedan od naših autora "prakse izazivanja endogenog lokalnog razvitka naslanjaju se na tri sposobnosti lokalnog društva; to su (i) sposobnost promjene razvojnog pogona "iznutra, na temelju lokalne akumulacije potrebnih poticaja i impetusa; (ii) sposobnost reagiranja i elastičnog posvajanja vanjskih izazova; (iii) sposobnost oblikovanja lokalnih institucionalnih sklopova i pravila koji bi poslužili kao socijalna infrastruktura takva razvitka. Endogeno izazivanje lokalnoga razvitka nije istovrsno oblikovanju zatvorena lokalnoga gospodarstva. Posrijedi je jedan od više likova postmoderne rekonstrukcije razvojne racionalnosti. On se od likova 'klasične' modernizacije razlikuje, ponajprije po tomu što, sukladno generaliziranom iskustvu postmoderniteta, u procesu moderniza-

cije uključuje socijalne sudionike s jasnije 'kodiranom' socijalnom, kulturnom i ekološkijskom osnovom" (Rogić, 2002., 191).

Drugi autori dodaju toj temi preciznije razlikovanje između endogenoga i lokalnoga ekonomskog razvoja te potrebu sudjelujućeg/participativnog pristupa problemima razvoja. Tako jedna autorica kaže: "Spoznaja da su čimbenici koji utječu na regionalni i lokalni razvoj nepokretni (fizička i lokalna gospodarska i druga infrastruktura, umijeća radne snage, lokalno, tehnološko i organizacijsko znanje i dr.) naglasila je važnost lokalnih i regionalnih karakteristika i čimbenika razvoja koji dolaze 'iznutra', tj. iz same regije. Drugim riječima, izrazito je naglašena usmjerenost upravo na unutarnje resurse, znanje, inicijative, aktere i dinamiku lokalne zajednice te na sposobnosti te zajednice da djelotvorno iskoristi svoje razvojne resurse" (Maleković, 2002., 148). Maleković ističe također da je lokalni ekonomski razvoj u biti sudjelujući (participativan) proces koji potiče partnerstvo između osnovnih privatnih i javnih subjekata i nositelja razvoja na određenome području (Maleković, 2002., 147). Ona smatra da je osnovni cilj lokalnoga ekonomskog razvoja stvarati zaposlenje i poticati određene gospodarske aktivnosti na konkretnome lokalitetu, a jednu od ključnih uloga u tome procesu imaju – temeljem načela partnerstva i odgovornosti za lokalni razvoj – lokalne ekonomske razvojne agencije.

## Svrha i ciljevi rada

Određenim aspektima razvoja Vukovarsko-srijemske županije u posljednjih šest-sedam godina nisu se bavili samo znanstvenici društvenih znanosti (usp. tematski broj *Društvenih istraživanja* s radovima: Poljanec-Borić, 2008.; Klemenčić, 2008.; Šundalić, Barković, 2008.; Wertheimer-Baletić, Akrap, 2008.; Živaković-Kerže, 2008.; Žebec, 2008.; Živić, 2008.) nego također upravna i politička tijela Županije (usp. <http://www.vukovarsko-srijemska-zupanija.hr/vsrozphrv.pdf>). U svakome od napisanih radova i dokumenata nalazimo korisne podatke o različitim aspektima društveno-ekonomskoga



nasljeđa i gospodarskim perspektivama ovoga kraja. Čemu je onda potreban i ovaj rad? Njegova je svrha da progovori o razvojnim potencijalima i društvenim i ekonomskim pretpostavkama razvoja Vukovarsko-srijemske županije sa sociološkoga stajališta. Naša je nakana da razgovor o razvojnim mogućnostima smjestimo u realne društvene i gospodarske okvire, te u sam proces "proizvodnje" moguće strategije gospodarskoga razvoja. Rezultati takve rasprave, smatramo, koristit će i ključnim sudionicima lokalnoga razvoja u drugim (pogotovo slavonskim) sredinama.

Pri tome polazimo od teze da se – bez obzira na to kakvi bili – razvojni potencijali uvijek ostvaruju u konkretnim društvenim, političkim i gospodarskim uvjetima, koje kao takove dio potencijala doista čine djelatnim polugama razvoja, a dio njih i dalje sprečavaju, konzervirajući ih u vrsti "društvene hibernacije". Sociološku perspektivu razvijat ćemo postupno, prvo kroz podsjetnik o kontekstu rasprave, a zatim razmatrajući tekuće prijedloge razvoja Županije, koji su vidljivi iz relevantnih, planova razvoja, koje su prihvatila tijela Županije. Podsjetit ćemo zatim na međuovisnost gospodarskih mogućnosti i različitih scenarija njihova ostvarenja, te na kraju: a) donijeti zaključke o realnim odrednicama razvoja Vukovarsko-srijemske županije u neposrednoj budućnosti, i b) temeljem toga primjera dosegnuti pouke o lokalnome razvoju relevantne i za druge sredine sličnoga tipa.

## Kontekst rasprave: kako shvaćamo lokalne potencijale

Što su zapravo razvojni potencijali ili resursi? Jesu li u realnome društveno-ekonomskome kontekstu to doista sinonimi ili se razlikuju u značenju? U značenju: svi su potencijali ujedno resursi, ali nisu svi resursi ujedno stvarni gospodarski/ekonomski potencijali? Kolokvijalno, potencijali su sredstva koja se koriste u nekome proizvodnome/uslužnome procesu radi određene gospodarske dobiti pojedinaca (ulagača, poduzetnika) ili šire koristi za lokalno stanovništvo. Ipak, na to pitanje u recentnijoj ekonomskoj literaturi koja teži sadržavati temeljne pojmove i kategorije ekonomske znanosti nema preciznijeg odgovora. Tako u *Ekonomskome leksikonu* (Baletić, 1995.) umjesto objašnjenja termina potencijal/i, nalazimo objašnjenja termina kao što su potencijalna konkurencija, potencijalni proizvod, potencijalno tržište, potencijal tržišta. Slično, u *Poslovnome rječniku* Jurkovića, Lukovića, Pribičevića i Ravlića (1995.) govori se o potencijalu tržišta, potencijalnoj konkurenciji, potencijalnom gubitku i potencijalnome proizvodu, no ne i o potencijalima.

No, izjednačimo li (barem zbog retoričko-semantičkih razloga) potencijale s resursima, imamo nešto više sreće. Tako se u istome leksikonu pod *resursima* kaže da su to:

1) sredstva, zalihe, izvori, izvori prirode, izvori prihoda, izvori sirovina, izvori energije, u prenesenom značenju izvori intelektualne i duhovne snage; 2) u *ekonomskome smislu izvori ili zalihe bogatstva jedne zemlje; svi oni faktori proizvodnje (inputi) koji dolaze od prirode ili ljudi, a koji su potrebni u procesu proizvodnje dobara i usluga (rad, kapital, zemlja te poduzetničke vještine i sposobnosti)* (podcrtao D. Č.). Resursi se obično dijele na prirodne, materijalne i ljudske. "Prirodni resursi obuhvaćaju prirodna bogatstva neke države (vode, tlo, rudače, šume i sl.). Materijalni resursi obuhvaćaju sve zalihe materijalnih dobara u robnome ili novčanom obliku, a ljudski resursi raspoloživu radnu snagu sa svojim specifičnim znanjima i sposobnostima" (Jurković, Luković, Pribičević i Ravlić, 1995., 528).

U danas vladajućem diskursu u hrvatskoj javnosti kad je riječ o razvoju, a riječ je o političko-medijskome diskursu koji ne zalazi "ispod površine" vidljivih pojava i procesa u neposrednoj društvenoj stvarnosti, razgovor o potencijalima ili resursima svodi se samo na prirodne ili materijalne, pa i na proizvedene stvari, ali bez dubljega razgovora o ljudskim sposobnostima, poduzetničkim vještinama, organizacijskim znanjima ili modernoj znanosti kao pokretaču razvoja. Taj pristup ovoj temi smatrat ćemo dijelom tradicionalnog pogleda na lokalne potencijale/resurse razvoja. On je razvidan i u samopredstavljanju lokalnih gospodarstava na internetskim stranicama naših županija. Tako se na internetskim stranicama Vukovarsko-srijemske županije, između ostaloga, kaže i ovo: "Vukovarsko-srijemska županija raspolaže bogatim prirodnim resursima od kojih su najznačajniji: obradive površine, šume, nalazišta nafte, plina, gline i šljunka te razvijena hidrografska mreža. Prirodni resursi jesu onaj čimbenik koji u najvećoj mjeri određuje strukturu i utvrđuje pravce gospodarskog razvitka županije" (usp. <http://www.vukovarsko-srijemska-zupanija.hr/gospodarstvo.html>; pristup: 3. 2. 2009.).

Pitamo se: jesu li doista prirodni resursi faktor koji u najvećoj mjeri određuje "strukturu i pravce" gospodarskog razvitka? Što je s ostalim činiteljima, kao što su rad, kapital, poduzetništvo, politička struktura, kolektivne i osobne vrijednosti, u krajnjem slučaju – socijalni kapital? Što je s vlasništvom kao potencijalom gospodarskoga razvoja? Razumljivo, o njima se tu malo govori; u nastavku istoga teksta spominju se kao značajni potencijali i poljoprivreda, prehrambena industrija, crpilišta nafte i plina na području Đeletovaca, metalopredavačka industrija, ali također utjecaj gospodarskih šteta za Domovinskoga rata na sadašnje teškoće razvoja. O toj temi usp. i radove: Živić (2008.) te Šundalić i Barković (2008.).

Kad je riječ o istraživačko-analitičkim pristupima lokalnim potencijalima razvoja, istraživački su plodonosnije znanstvene analize koje toj temi prilaze preko koncepcije endogenoga razvoja (usp. Maleković, 2002.; Rogić

Tablica 1. Stanovništvo i struktura sektora privređivanja u odabranim županijama prema popisu iz 2001. godine

Rang	Ime županije	Broj stanovnika	Sjedište županije	Broj stanovnika
1.	Vukovarsko-srijemska	204 768	Vukovar	31 670
2.	Varaždinska	184 769	Varaždin	49 075
3.	Bjelovarsko-bilogorska	133 084	Bjelovar	42 753
Struktura zaposlenog stanovništva po sektorima u %				
		primarni	sekundarni	tercijarni
1.	Bjelovarsko-bilogorska	37,7	23,2	32,8
2.	Varaždinska	12,4	38,7	41,3
3.	Vukovarsko-srijemska	19,7	19,9	43,6

Izvor: Poljanec-Borić, 2008., 17.

i Mišetić, 2002.; Rogić, 2002.; Poljanec-Borić, 2008.) ili pak preko istraživanja kvalitete života (usp. Japac i Šučur, 2007.). Prvi tip analize posebno nadahnuto rabi S. Poljanec-Borić u svojem radu o problemima razvoja u Vukovarsko-srijemskoj županiji. Ona je, polazeći od "perspektive endogenog razvojnog toka" u cijeloj zemlji, kroz praćenje recentnih podataka o društvenom bruto proizvodu, zaposlenosti i nezaposlenosti te kontingenata visokoobrazovanih ljudi u hrvatskim županijama, izdvojila devet županija kao županije s iznadprosječnim stopama aktivnosti lokalnoga stanovništva (prema popisu stanovništva iz 2001. godine opća stopa aktivnosti ukupnog stanovništva Hrvatske iznosila je 44,0%). To su Međimurska županija (opća stopa aktivnosti = 51,8%), Krapinsko-zagorska županija (48,8%), Bjelovarsko-bilogorska (48,1%), Zagrebačka (46,6%), Istarska (46,4%), Primorsko-goranska (46,2%), Koprivničko-križevačka županija (45,9%), Grad Zagreb (45,7%) i Varaždinska županija (44,3%).

Na osnovi tih podataka doneseno je nekoliko važnih zaključaka. Prvo, da su u Hrvatskoj u 2001. godini iznadprosječne stope aktivnosti pokazale samo županije u kojima nije bilo ratnih akcija. Drugo, da županije koje graniče sa Slovenijom (kao najnaprednijom tranzicijskom zemljom) predstavljaju "specifičnu vrstu endogenog razvojnoga grozda" u kojem taj "zapadni" granični položaj znači razvojni poticaj bez obzira na činjenicu da pet od osam analiziranih županija od 1991. do 2001. godine gubi stanovništvo. Treće, najviše opće stope aktivnosti pokazuju županije koje imaju relativno uravnoteženu strukturu zaposlenog stanovništva prema sektorima djelatnosti (Međimurska, Krapinsko-zagorska i Bjelovarsko-bilogorska županija), a ostale županije koje bilježe iznadprosječnu aktivnost "imaju veću sektorsku

polarizaciju u strukturi zaposlenoga stanovništva" (Poljanec-Borić, 2008., 6-7).

Iz cjeline ove analize razvidno je: u odnosu na najrazvijenije hrvatske županije (gledano prema općoj stopi aktivnosti stanovništva) u unutrašnjosti zemlje Vukovarsko-srijemska županija: a) nema na svojoj strani "faktor zapadne granice", b) ima podzastupljen primarni i sekundarni sektor, a previše zastupljen tercijarni sektor, c) ima relativni manjak visokoobrazovanog stanovništva (usp. tablicu 1). Ovdje je značajna još jedna autoričina hipoteza. Razmatrajući veličine društvenog bruto proizvoda po stanovniku u te tri županije te veličinu maloga gospodarstva u njima (usp. tablicu 2), ona tvrdi da u Vukovarsko-srijemskoj županiji malo gospodarstvo (zbog malo ljudi koje zapošljava u usporedbi s Bjelovarsko-bilogorskom i Varaždinskom županijom) ne može nadoknaditi veliko razvojno zaostajanje koje je na ovim prostorima proizveo rat (usp. također novije podatke o lokalnome gospodarstvu na: [http://www.vukovarsko-srijemska-županija.com/upload/paragrafi\\_upload/2009-4-2\\_41513415\\_INFORMATIONIJA2008.pdf](http://www.vukovarsko-srijemska-županija.com/upload/paragrafi_upload/2009-4-2_41513415_INFORMATIONIJA2008.pdf); pristup: 6. svibnja 2009.).

Zaključno, autorica ustvrđuje: "Opravdano je stoga na kraju ove kratke analize zaključiti da će razvojni uzlet na prostoru Vukovarsko-srijemske županije tražiti promjenu nacionalne ekonomske politike, u kojoj će veliku ulogu imati državni poticaji. S obzirom na to da država iz fiskalnih i političkih razloga mora u alokaciji poticaja imati racionalne argumente, otvara se problem razvojnih scenarija optimiziranih za potrebe Vukovarsko-srijemske županije" (Poljanec-Borić, 2008., 20).

Istraživanja različitih pokazatelja kvalitete života (usp. Japac i Šučur, 2007.) te mjerenja nacionalne konkurentnosti (Singer i Lenardić, 2008.) upućuju na druge

Tablica 2. Snaga poduzetništva u odabranim hrvatskim županijama u 2006. godini

Rang	Županija	Poduzetnici		Zaposlenici		Ukupni prihod	
		Broj	% / RH	Broj	(%) / RH	(milijuni kn)	% / RH
1.	Varaždinska	2287	2,9	24 862	4,4	12 402	4,0
2.	Bjelovarsko-bilogorska	1219	1,6	14 191	2,5	5421	1,7
3.	Vukovarsko-srijemska	1222	1,5	13 725	2,5	6971	2,2

Izvor: Poljanec-Borić, 2008., 19.



Prikaz 1. Društvene i gospodarske snage i slabosti Vukovarsko-srijemske županije

Snage	Slabosti
<b>Demografska struktura, prirodni resursi i zaštita okoliša</b>	
<ul style="list-style-type: none"> <li>• Bogati i raznoliki prirodni resursi (šume, poljoprivredno zemljište, voda...)</li> <li>• Odličan geostrateški položaj</li> <li>• Nezagađen okoliš</li> <li>• Započeti procesi brige o okolišu (npr. sanacija divljih deponija)</li> <li>• Nepostojanje značajnijih industrijskih zagađivača okoliša</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Odljev mozgova; mladi napuštaju Županiju</li> <li>• Opadanje stope nataliteta; starenje stanovništva (posebice u ruralnim područjima)</li> <li>• Niska razina iskorištenosti prirodnih resursa (npr. rascjepkano zemljište, termalne vode...)</li> <li>• Niska razina svijesti stanovništva o vrijednostima Županije (prirodna bogatstva, proizvodi itd.)</li> <li>• Neizgrađen sustav kontrole tokova otpada te sustav gospodarenja otpadom (sanitarno odlagalište, recikliranje iskoristivog dijela otpada)</li> <li>• Nedostatak pročišćivača otpadnih voda; nedovoljna pokrivenost mrežom za zbrinjavanje otpadnih voda</li> <li>• Nedostatne javne i znanstvene institucije, nedovoljno osposobljeni kadrovi za upravljanje otpadom, nedovoljna edukacija stanovništva te nedovoljan broj uposlenih na području zaštite okoliša na svim razinama</li> <li>• Neizgrađen sustav praćenja za sve sastavnice okoliša-zrak, tlo, vode</li> </ul>
<b>Prostorno planiranje, urbana mreža i administracija</b>	
<ul style="list-style-type: none"> <li>• Ažurirana dokumentacija u katastru i gruntnovnici za područje cijele Županije</li> <li>• Pokrivenost cijele Županije prostorno-planskom dokumentacijom</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Nedovoljna strateška povezanost (horizontalna i vertikalna) između Županije, JLS-a i interesnih skupina</li> </ul>
<b>Gospodarstvo, poljoprivreda i šumarstvo, razminiranje</b>	
<ul style="list-style-type: none"> <li>• Sve razvijeniji sektor malog i srednjeg poduzetništva</li> <li>• Područje od posebne državne skrbi koje nudi konkurentne prednosti (npr. porezi, potpore)</li> <li>• Rastuća izvozna orijentacija gospodarstva</li> <li>• Razvijen financijski sektor (ponuda)</li> <li>• Jedinствeni domaći proizvodi (npr. kulen...)</li> <li>• Pogodna klima za poljoprivrednu proizvodnju</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Nedostatni uvjeti za zapošljavanje i loši uvjeti za rad</li> <li>• Nedovoljna uporaba novih industrijskih proizvodnih / preradbenih / IT tehnologija</li> <li>• Niska razina izravnih stranih ulaganja</li> <li>• Slaba iskorištenost informacija o tržištima</li> <li>• Neadekvatna struktura gospodarstva</li> <li>• Nedostatak poduzetničkog duha</li> <li>• Nedovoljno razvijena poduzetnička infrastruktura (inkubatori, teh. parkovi, financiranje poduzetničkih mikroprojekata...)</li> <li>• Neusredotočenost prerađivačkog sektora na proizvodnju proizvoda s višom dodanom vrijednošću na temelju sirovinске baze VSŽ</li> <li>• Nevoljko suočavanje s izazovima društveno-gospodarskih promjena</li> <li>• Neuravnotežen gospodarski razvoj</li> <li>• Slaba organiziranost poljoprivredne proizvodnje</li> <li>• Nizak stupanj integracije poduzeća / zadruga</li> <li>• Premali broj modernih zadruga</li> <li>• Minirane površine</li> </ul>
<b>Infrastruktura</b>	
<ul style="list-style-type: none"> <li>• Dobra transportna mreža (ceste, željeznice, riječna luka)</li> <li>• Opskrba energijom zadovoljava trenutne potrebe</li> <li>• Dobra pokrivenost telekomunikacijskom mrežom</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Dotrajalost vodovodne mreže</li> <li>• Niža kvaliteta prometne infrastrukture od prosjeka RH</li> <li>• Slaba pokrivenost širokopojsnim internetom</li> </ul>
<b>Školstvo, kultura i sport</b>	
<ul style="list-style-type: none"> <li>• Bogato kulturno i povijesno nasljeđe</li> <li>• Multietnička raznolikost stanovništva VSŽ</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Slaba povezanost između obrazovanja / obuke i potreba tržišta rada</li> <li>• Mali broj visokoobrazovanih</li> <li>• Nedovoljni fizički kapaciteti obrazovne infrastrukture</li> <li>• Nedostatni kapaciteti vrtića i dječjih igraonica</li> <li>• Visoka ovisnost o Vladinim potporama</li> <li>• Nedovoljna razina zaštite prirodne i kulturne baštine</li> </ul>
<b>Zdravstvo i socijalna skrb</b>	
<ul style="list-style-type: none"> <li>• Dobra osposobljenost liječničkog kadra, iskustveno i stručno</li> <li>• Razvijena mreža ustanova socijalne skrbi</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Nema zdravstvenih programa i ustanova za palijativnu skrb</li> <li>• Visoka ovisnost o Vladinim potporama</li> <li>• Minimalno prihvatljiva razina raspoloživosti liječnika</li> <li>• Nedostatni smještajni kapaciteti ustanova socijalne skrbi i novih oblika usluga socijalne skrbi</li> <li>• Nerazvijeno civilno društvo</li> </ul>
<b>Civilno društvo</b>	
	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Veliki broj stradalnika rata (invalidi Domovinskog rata, hrvatski branitelji, obitelji poginulih i nestalih, povratnici itd.)</li> <li>• Slaba kvaliteta društvenog života (nepostojanje infocentara za mlade, nerazvijena knjižnična mreža, nedovoljan broj kazališta, višenamjenskih kulturnih (društvenih) centara, nedovoljne mogućnosti bavljenja tehničkom kulturom uređenih obala rijeka, sportskih objekata itd.)</li> </ul>
<b>Turizam</b>	
<ul style="list-style-type: none"> <li>• Sve razvijeniji uslužni sektor (npr. smještajni kapaciteti u turizmu)</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Slaba iskorištenost turističkih / kulturnih potencijala</li> </ul>

(Izvor: Županijska razvojna strategija 2007–2013., 80; <http://www.vukovarsko-srijemska-zupanija.hr/vszroprh.v.pdf>; pristup: 5. 01. 2009.).



Navodnjavanje polja u blizini Lipovca

razvojne dimenzije Vukovarsko-srijemske županije, one socio-ekonomske. Primjerice, s obzirom na odabrane pokazatelje kvalitete života, Vukovarsko-srijemska županija po pet od dvanaest međunarodno usporedivih pokazatelja ulazi među najlošije rangirane hrvatske županije. Tako se prema medijanu mjesečnog ekvivalentnog kućanskog dohotka nalazi među pet najlošije rangiranih županija prema tome pokazatelju, zajedno s Bjelovarsko-bilogorskom, Virovitičko-podravskom, Požeško-slavonskom i Brodsko-posavskom županijom. Prema udjelu kućanstava u kojima nijedna osoba radno sposobne dobi nije zaposlena, ova županija uvjerljivo prednjači pred ostalima: u njoj nalazimo čak 33% osoba u dobi od 18. do 64. godine koje žive u kućanstvima bez ijedne zaposlene osobe (Japec i Šučur, 2007., 43).

Ipak, zabrinjava da prema tipično socio-psihološkim varijablama stanovnici Vukovarsko-srijemske županije ne vide svoju socijalnu i gospodarsku budućnost boljom od sadašnje. Naime, s obzirom na izražavanje optimizma/pesimizma prema budućnosti, oni pripadaju – uz stanovništvo Karlovačke, Šibensko-kninske, Virovitičko-podravske i Bjelovarsko-bilogorske županije – među najveće pesimiste prema neposrednoj budućnosti u Hrvatskoj. Slično je s osjećajem otuđenosti: ratne traume i opora socio-ekonomska stvarnost utječu da je osjećaj otuđenosti u Vukovarsko-srijemskoj županiji toliko izrazit da od pet najgore rangiranih županija prema tome pokazatelju (tu su i: Brodsko-posavska, Međimurska, Požeško-slavonska i Koprivničko-križevačka županija) – Vukovarsko-srijemska županija uvjerljivo prednjači (Japec i Šučur, 2007.; Čorkalo Biruški i Ajduković, 2009.).

## Tekući prijedlozi razvoja Županije

Kako odgovoriti na veliko gospodarsko zaostajanje Županije i procese društvene dezintegracije, koje smo upravo opisali? Upravljačke strukture pokušale su odgovore na to pitanje pronaći u izradi prve strategije razvoja Vukovarsko-srijemske županije. U službeno još uvijek valjanoj *Županijskoj razvojnoj strategiji, 2007.–2013.* nalazimo mnoge podatke koji govore o kontekstu lokalnoga razvoja i o viziji razvojne budućnosti Vukovarsko-srijemske županije.<sup>1</sup>

Prema detaljnoj SWOT analizi, koja iskazuje znatnu realnost, vidljivo je da popis županijskih društveno-ekonomskih slabosti umnogome nadmašuje načelne prednosti Županije (usp. prikaz 1). Među gospodarskim slabostima osobito se ističu: nedovoljna uporaba novih industrijskih proizvodnih, preradbenih i informatičkih tehnologija, niska razina stranih ulaganja, slaba iskorištenost informacija o tržištima, nedostatak poduzetničkog duha, nedovoljno razvijena poduzetnička infrastruktura, nedostatak proizvodnje proizvoda s višom dodanom vrijednošću, neuravnotežen gospodarski razvoj, slaba organiziranost poljoprivredne proizvodnje, premalo modernih zadruga. Zanimljivo je da se u slabostima (uz problem sporoga procesa razminiranja zemljišta) spominje

<sup>1</sup> Rukopis je završen i pripremljen za tisak prije usvajanja *Županijske razvojne strategije 2011.–2013.*, koja predstavlja svojevrsnu reviziju *Županijske razvojne strategije 2007.–2013.* Novu *Županijsku razvojnu strategiju* usvojila je Županijska skupština 30. svibnja 2011. godine.



Prikaz 2. Društvene i gospodarske prijetnje i prilike u gospodarskoj budućnosti Vukovarsko-srijemske županije

Prijetnje	Prilike
<b>Demografska struktura, prirodni resursi i zaštita okoliša</b>	
<ul style="list-style-type: none"> <li>• Deruralizacija i depopulacija</li> <li>• Centralizirano upravljanje prirodnim resursima</li> <li>• Niska razina zaštite od prirodnih nepogoda</li> <li>• Onečišćenja zraka pod utjecajem prometa (teški teretni promet kroz središta gradova)</li> <li>• Onečišćenja zraka i podzemnih voda kao posljedica nekontroliranog odlaganja otpada</li> <li>• Zagađenja površinskih voda uslijed nepostojanja dovoljnog broja uređaja za obradu otpadnih voda</li> <li>• Nedovoljno kvalitetno upravljanje otpadom</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Održivo korištenje prirodnih resursa npr. zdravstveni turizam, staklenička proizvodnja, proizvodnja energije</li> <li>• Gospodarenje otpadom kao ekonomska aktivnost</li> </ul>
<b>Prostorno planiranje, urbana mreža i administracija</b>	
<ul style="list-style-type: none"> <li>• Nedovoljna usklađenost procesa izrade/korištenja prostorno-planske dokumentacije i planiranja razvoja Županije</li> <li>• Neriješena teritorijalna pitanja u regiji (granice)</li> <li>• Nefleksibilna administracija</li> </ul>	
<b>Gospodarstvo, poljoprivreda i šumarstvo, razminiranje</b>	
<ul style="list-style-type: none"> <li>• Slaba konkurentnost gospodarstva</li> <li>• Povećanje međunarodne / EU konkurencije</li> <li>• Neregulirane gospodarske aktivnosti / siva ekonomija</li> <li>• Negativne posljedice ratnih djelovanja (npr. minirane površine) stvaraju negativan imidž</li> <li>• Odgođen regionalni razvoj</li> <li>• Stalna edukacija/programi osposobljavanja i usavršavanja poljoprivrednih proizvođača na niskom su stupnju</li> <li>• Spor proces razminiranja</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Potencijal privlačenja izravnih stranih ulaganja</li> <li>• Osnivanje lokalne garancijske agencije</li> <li>• Bolje iskorištenje pretpriступnih fondova</li> <li>• Stavljanje u funkciju postojećih, a neiskorištenih kapaciteta/objekata ("brown field" ulaganja)</li> <li>• Jačanje lokalnoga gospodarstva kroz iskorištenje blizine susjednih država – Srbija i BiH</li> <li>• Komercijalizacija regionalnog identiteta / prirodnih dobara i proizvoda, kulturnog nasljeđa</li> <li>• Poticanje rasta nerazvijenih područja</li> <li>• Bolje iskorištenje / promocija poslovnih zona</li> <li>• Integracija i razvoj institucija za potporu poduzećima</li> <li>• Okrupnjavanje poljoprivrednog zemljišta (pilot projekt u tijeku)</li> <li>• Proizvodnja poljoprivrednih proizvoda dodane vrijednosti i izvoz istih</li> <li>• Većina JLS-a donijela program raspolaganja državnim poljoprivrednim zemljištem</li> <li>• Jačanje organske / netradicionalne poljoprivredne proizvodnje</li> <li>• Prihvaćena strategija navodnjavanja (pilot projekt u tijeku)</li> <li>• Jačanje zadržarstva</li> <li>• Završetak razminiranja</li> </ul>
<b>Infrastruktura</b>	
<ul style="list-style-type: none"> <li>• Veliko prometno opterećenje u naseljenim mjestima (nedovoljno razvijena mreža obilaznica)</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Razvoj održivog transportnog / logističkog središta</li> <li>• Daljnji razvoj unutarnjih plovnih putova (npr. izgradnja kanala Dunav – Sava)</li> <li>• Unapređenje postojeće kanalske mreže</li> <li>• Izgradnja regionalnog vodoopskrbnog sustava istočne Slavonije</li> <li>• Razvoj prometne mreže (ceste, željeznice itd.)</li> <li>• Izgradnja novih energetske objekata u funkciji razvoja gospodarstva</li> </ul>
<b>Školstvo, kultura i sport</b>	
<ul style="list-style-type: none"> <li>• Relativno visoka stopa nepismenosti u usporedbi s ostatkom Hrvatske</li> <li>• Nedostatak knjižnica usporava razvoj društva znanja</li> <li>• Smanjene mogućnosti bavljenja sportom utječu na zdravlje stanovništva</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Proširenje spektra kvalitete obrazovanja i strukovnog obučavanja</li> </ul>
<b>Zdravstvo i socijalna skrb</b>	
<ul style="list-style-type: none"> <li>• Opadanje kvalitete pružanja zdravstvene zaštite uslijed nedostatka liječnika i stručnjaka u socijalnoj skrbi</li> <li>• Povećanje socijalnih problema</li> <li>• Visoka stopa siromaštva / socijalno isključenje</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Razvoj sustava socijalne skrbi (pilot projekt u tijeku)</li> </ul>
<b>Međunarodna i međužupanijska suradnja</b>	
<ul style="list-style-type: none"> <li>• Sporo jačanje kapaciteta vezano za EU</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Povećanje međunarodne, međužupanijske suradnje i suradnje unutar Županije</li> <li>• Jačanje suradnje s iseljeništvom</li> </ul>
<b>Civilno društvo</b>	
	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Jačanje uloge civilnog društva</li> <li>• Razvoj informatičkog društva</li> <li>• Socijalna kohezija kroz multietničku integraciju</li> </ul>
<b>Turizam</b>	
	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Razvoj domaće turističke ponude</li> </ul>

(Izvor: Županijska razvojna strategija 2007–2013., 80; <http://www.vukovarsko-srijemska-zupanija.hr/vszroprhv.pdf>; pristup: 5. 01. 2009.).

i jedan za Hrvatsku veoma važan društveni (po naravi prije svega, sociološki) problem: nevoljko suočavanje s izazovima društveno-gospodarskih promjena. Taj problem očito generira jedna šira lokalna struktura, koja uključuje i politiku, gospodarstvo, ali i sektor kulture i znanosti. Ukratko, temeljne slabosti gospodarskoga razvoja vežu se za nerazminirano zemljište, nerazvijenu klasičnu i modernu industriju, uz arhaičnu poljoprivrednu proizvodnju i izostanak poljoprivrednih proizvoda s višom dodanom vrijednošću.

Kad je riječ o društvenoj i gospodarskoj budućnosti, u njoj se razaznaju razne mogućnosti i prijetnje (usp. prikaz 2). Primjerice, prigode se vide u privlačenju izravnih stranih ulaganja, iskorištavanju sada neiskorištenih kapaciteta ("brown field" ulaganja), u osnivanju lokalne garancijske agencije i boljem korištenju pretpristupnih fondova EU-a, jačanju lokalnoga gospodarstva kroz korištenje blizine susjednih država, u poticanju rasta nerazvijenih područja, okrupnjavanju poljoprivrednoga zemljišta, proizvodnji poljoprivrednih proizvoda dodane vrijednosti i u njihovome izvozu itd. Kad je pak riječ o prijetnjama tako viđenoj gospodarskoj budućnosti, među njima se ističu slaba konkurentnost gospodarstva, jačanje međunarodne (EU) konkurencije, siva ekonomija, negativne posljedice ratnih djelovanja, usporen, pa i odgođen regionalni razvoj, loša obrazovanost poljoprivrednih proizvođača te spor proces razminiranja (usp. prikaz 2).

Detalniji pogled na popis "razvojnih uvjeta" (usp. prikaz 3), upozorava na sljedeće strukturalne probleme ove i bilo koje buduće razvojne strategije: a) da je završetak razminiranja lokalnoga zemljišta nužna pretpostavka obnove poljoprivredne proizvodnje i sustavna korištenja

### Prikaz 3. Razvojni uvjeti u gospodarstvu – iz službene perspektive

- Potencijal privlačenja izravnih stranih ulaganja
- Osnivanje lokalne garancijske agencije
- Bolje iskorištenje pretpristupnih fondova
- Stavljanje u funkciju postojećih, a neiskorištenih kapaciteta/objekata ("brown field" ulaganja)
- Jačanje lokalnoga gospodarstva kroz iskorištenje blizine susjednih država – Srbija i BiH
- Komercijalizacija regionalnog identiteta / prirodnih dobara i proizvoda, kulturnog nasljeđa
- Poticanje rasta nerazvijenih područja
- Bolje iskorištenje / promocija poslovnih zona
- Integracija i razvoj institucija za potporu poduzećima
- Okrupnjavanje poljoprivrednog zemljišta (pilot projekt u tijeku)
- Proizvodnja poljoprivrednih proizvoda dodane vrijednosti i izvoz istih
- Većina JLS-a donijela program raspolaganja državnim poljoprivrednim zemljištem
- Jačanje organske / netradicionalne poljoprivredne proizvodnje
- Prihvaćena strategija navodnjavanja (pilot projekt u tijeku)
- Jačanje zadrugarstva
- Završetak razminiranja

(Izvor: Županijska razvojna strategija 2007.–2013., 80; <http://www.vukovarsko-srijemska-zupanija.hr/vszroprhv.pdf>; pristup: 5. 01. 2009.).

ruralnoga prostora za razvojne svrhe u neposrednoj budućnosti; b) da lokalni autori "novih razvojnih prilika" trebaju jasniju ideju o tome kako revitalizirati bilo klasične bilo industrije novoga tipa (zastaje se na idejama općega tipa kao što su: privlačenje stranoga kapitala za nova i "brown-field" ulaganja, bolje korištenje poslovnih zona, bolje korištenje pretpristupnih EU fondova), c) da se i mogući razvoj klasične i poljoprivredne proizvodnje s višom dodanom vrijednošću spominje vrlo općenito, a ne kroz jasne pojedinačne razvojne projekte.

Što se na kraju, temeljem takve SWOT analize, pokazalo kao rezultat? Rođena je "vizija" županijskoga razvoja s određenim ciljevima, prioritetima i mjerama (usp.

Silos u Županji





Tradicionalno peradarstvo u Šaregradu

*Županijska razvojna strategija 2007.–2013.*, 84-103.; <http://www.vukovarsko-srijemska-zupanija.hr/vszrop-hrv.pdf>; pristup: 5. 1. 2009.). Pod vizijom se misli sljedeće: da je Vukovarsko-srijemska županija “suvremeno organizirana, prosperitetna županija otvorenih mogućnosti, na putu prema društvu znanja, s razvijenim, održivim gospodarstvom temeljenim na dodanoj vrijednosti prirodnim resursima i visokostručnim kadrovima, s aktivnim civilnim društvom, očuvanom prirodnom i kulturnom baštinom, brigom o okolišu te socijalno i egzistencijalno sigurna županija zadovoljnih ljudi.” Do ostvarenja takve razvojne vizije vodi pak izvedba nekoliko dugoročnih ciljeva; to su: a) stvaranje pretpostavki za razvoj konkurentnoga i održivoga gospodarstva uz zaštitu okoliša; b) razvoj ljudskih potencijala kroz cjeloživotno učenje; c) poboljšanje kvalitete života kroz očuvanje prirodne i kulturne baštine, zdravlja i socijalnu uključenost i d) proaktivna uloga VSŽ-a u integracijskim procesima i stvaranju partnerskih odnosa u okruženju.

Gledano iz sadašnje analitičke perspektive, čini se da je (tadašnja) razvojna vizija: a) preopćenita – sadržajno i vremenskim horizontom, b) da je u velikoj mjeri zasićena političkom retorikom o društvu znanja kao neupitnim ciljem neposrednoga razvoja u zemlji (što je vrlo upitno s obzirom na realne društvene i ekonomske procese), c) da pojedine mjere nedovoljno pridonose ostvarenju pojedinih ciljeva, jer su također preopćenite u pogledu imenovanih realnih društvenih sudionika koji bi ih trebali provoditi. Zapravo, čim je ta strategija definirana, postalo je jasno da će uskoro ići “na remont”, prije svega kroz traganje za izvedivim i realnim razvojnim projektima u jednome kraćem srednjoročnome razdoblju.

## Proizvodnja strategije – pogled iznutra

Da bismo ispitali naše hipoteze o nekim unutrašnjim, lokalnim ograničenjima i činiteljima koji su doveli do (po nama) vrlo široke strategije razvoja Županije, proveli smo nekoliko dubinskih, polustandardiziranih intervjua s relevantnim sudionicima – sukreatorima te strategije. Od planiranih šest u siječnju 2009. godine intervjuirali smo dva predstavnika poslovne zajednice (zaposleni u lokalnoj gospodarskoj komori) i dva predstavnika razvojnih savjetnika (usp. Dokumentacija autora teksta, Institut Ivo Pilar, Zagreb, siječanj 2009.). Sugovornicima smo postavili nekoliko pitanja: 1. Što smatrate da su stvarni razvojni potencijali i razvojni ciljevi u VSŽ-u danas?; 2. Koliko ih sadašnji provedbeni razvojni projekti uvažavaju?; 3. Unutar kakvih projekata ili scenarija razvoja bi ti potencijali bili korisniji za razvoj VSŽ-a?; 4. Koje su glavne društvene, političke, gospodarske i kulturne zapreke u izradi i provedbi po vama najprimjerenijih razvojnih projekata u VSŽ-u?; 5. Kojim bi se mjerama (na nacionalnoj i županijskoj razini) te zapreke najbolje ili najlakše prevladale?

Prije svega, ti su razgovori potvrdili jednu od naših pretpostavki da je netom definirana strategija proizvod vrlo kontingentnih okolnosti u Vukovarsko-srijemskoj županiji nakon 2000. godine. Važan pokretač u njezinome nastajanju bili su raniji regionalni izvršni planovi, čiju je izradu u hrvatskim županijama (pa tako i u ovoj) osnažio proces pred-integracijskih aktivnosti u vezi pristupanja Hrvatske Europskoj uniji. Već na prvome pitanju postavljenoj sugovornicima razvidno je da oni tragaju

za realnim nositeljima lokalnoga razvoja mimo papirnih shema. Na pitanje o stvarnim razvojnim potencijalima VSŽ-a, predstavnici HGK-a odgovaraju da se uistinu realnim razvojnim potencijalima mogu smatrati Luka Vukovar i Dunav kao prometno-robni koridor, zatim tzv. “nova poljoprivreda”, pod kojom se razumije nova prerađivačka industrija utemeljena na lokalnim poljoprivrednim resursima. Oni ističu da je za njih zagonetka kako će u skoroj budućnosti opstati od politike favorizirana obiteljska poljoprivredna gospodarstva (OPG), jer ona ne mogu odgovoriti na izazove “3K”, što znači na izazove kontinuiteta, količine i kakvoće proizvodnje. Iako bi se upravo zbog zahtjeva velikoga “3K” male obiteljske farme trebale udruživati u određene zadruge ili/i klastere, lokalni vlasnici malih poljoprivrednih gospodarstava nerado razmišljaju o tome. Ova je situacija poznata sociolozima i iz drugih naših sredina: mali sudionici bi se zbog boljih ekonomskih rezultata trebali povezivati i udruživati kako bi se lakše nosili s “velikim igračima” na tržištu. No, budući da nitko ne preuzima na sebe troškove “suradničkoga ponašanja” (potrebna za: planiranje, nova organizacijska znanja, marketinška i rukovoditeljska znanja), svatko i dalje radi samo za svoj parcijalni interes nadajući se da će mali sudionik tržišne utakmice ipak za sebe ugrabiti dio “tržišnoga kolača”.

Istodobno, razvojni savjetnici – iako se slažu sa sugovornicima da je nova poljoprivreda značajan razvojni resurs VSŽ-a – upozoravaju da ozbiljne lokalne razvojne strategije moraju voditi računa prije svega o tome što je pod

određenim vlasničkim ili upravljačkim nadzorom lokalne zajednice. Naime, samo se tako mogu dugoročnije planirati, koordinirati pa i usmjeravati mogući razvojni procesi: “Treba vidjeti prvo što je vaše, što je državno, što je tuđe; tek se onda može znati sa čime stvarno upravljamo. Dakle, ne vrijedi apriorno jednadžba: naši potencijali = naši resursi. Valja razvijati naše komparativne prednosti u odnosu na susjedne županije, jer mi praktički u ovome trenutku i nemamo svojih pravih potencijala...” (riječi jednoga od razvojnih savjetnika). Po njemu, da bi u VSŽ-u uistinu zaživjela određena razvojna strategija “potrebno je novo partnerstvo s privatnim poduzećima, a posebno s državnim poduzećima koje drže u posjedu velika nacionalna bogatstva (prije svega, sa Hrvatskim šumama, vodoprivredom, Hrvatskim vodama).” A na tome partnerstvu je, zaključujemo, do sada vrlo malo učinjeno.

Primjerice, predstavnici poslovne zajednice ističu kako “naše strategije nisu strategije: preširoke su; a svaka bi trebala imati i određeni akcijski plan iza sebe (sa sredstvima, ljudima itd...); tako recimo, svi govore o turizmu, no koliko se može zaraditi od 90 000 posjetitelja godišnje, koji su tu svega na dan-dva.” Slično o tome govore drugi sudionici provedenih intervjua. Savjetnici za razvojna pitanja pri tome su nešto dublje rasvijetlili društveno-političke uvjete i lokalne procese koji su znatno utjecali na sadašnje razvojne prioritete VSŽ-a. Prvo, oni podsjećaju na to da je današnja razvojna strategija nastala kao proširenje nekadašnjih regionalnih operativnih

Polje lucerne kod Vukovara





Urod grožđa u Račinovcima

planova razvoja, koje su hrvatske županije radile uz pomoć sredstava EU-a iz pretpripravnih fondova u prvome desetljeću ovoga stoljeća. Kažu: “U našoj županiji ROP je rađen 2003. godine. Tada su se po prvi puta konstituirala partnerstva za izradu bilo kakva razvojna plana, a pri reviziji ROP-a on se pretvarao u sadašnju Strategiju razvoja županije. No, to je vrijeme iza nas, sada trebamo akcijske planove i master-planove razvoja...”

Drugo, lokalni politički sudionici od početka su znatno oblikovali ambijent proizvodnje razvojne strategije. To je omogućilo određenu dominaciju politike nad stručnim pristupom, što je vidljivo i iz ovih aspekata: a) razvojne perspektive “dogovaraju” se tek nakon uspostave vlasti a ne prije, čime se operativno gubi vrijeme za proizvodnju i izvedbu razvojnih projekata, b) pri tome prevladava kratkoročna perspektiva u shvaćanju i planiranju razvoja, a otuda i nedovoljno dugoročno planiranje budućih zahvata u relevantnoj ekonomskoj i društvenoj stvarnosti. Tako jedan od predstavnika poslovne zajednice ističe: “U nas je i dalje preveliki utjecaj politike i političkoga procesa: previše vremena se troši na ‘uštímanje vlasti’; te se stvari moraju dogovoriti prije izbora. Zatim, postavlja se pitanje i što je razvoj u takvim prilikama: je li moguće da to znači uvijek ‘više svega u svim područjima života’? Jedna održiva strategija treba dugoročnost, jednu dugoročnu perspektivu, dužu od mandata jedne političke garniture. Zato se kod nas budućnost ne planira i ne promišlja; primjerice, u Lovasu i u Vinkovcima su gospodarske zone zaživjele jer su se oni već prije opredijelili za njih, i prije sredstava iz međunarodnih fondova su nešto sami uložili u građevinsko zemljište, dozvole, itd. No, kod nas se nije na taj način razmišljalo.”

Postavlja se pitanje tko će dalje stvarati, provoditi i evaluirati razvojnu strategiju VSŽ-a? Prema mišljenju jednoga od naših sugovornika, i prethodni ROP i sadašnja strategija rađeni su pod prevelikim utjecajem “upravnih

struktura”, a bez dubinske konzultacije s drugim sudionicima razvoja (privatni sektor, javni sektor). On smatra da se ovdje od početka postavio problem upravljanja proizvodnjom i primjenom strategije lokalnoga razvoja: “Tu je doista uočljiv problem upravljanja. Tko je upravljao ROP-om i koje su posljedice toga tipa upravljanja? Ovdje je njime upravljala uprava, a drugdje novoosnovane razvojne agencije (npr. u Istarskoj županiji i drugdje). Ako su razvojni scenariji jedinstvo prostora, ljudi i politike, ovdje je glavna politika. Zato se i postavlja pitanje kako do kontinuiteta razvoja bez dugoročnijih projekata, koji vrijede i za novu garnituru? Za našu razvojnu budućnost najvažnije je ovo: strategija ne smije biti pod uskom kontrolom politike...”

Ova napomena upozorava na sistemski loš položaj lokalne razvojne agencije u proizvodnji i izvedbi razvojnih projekata. Rat i teška poratna konsolidacija lokalne gospodarske i političke strukture prouzročili su vremensko zaostajanje u profiliranju lokalne razvojne agencije kao važnoga sudionika u planiranju razvoja. U izvješću o stanju lokalnoga gospodarstva u 2008. godini piše da je tek nedavno “osnovana i Županijska razvojna agencija Hrast d.o.o. s osnovnom svrhom da osigura sve vrste usluga koje će potpomoći jačanju konkurentnosti lokalnog gospodarstva” (usp.: *Informacija o stanju gospodarstva VSŽ u 2008.*, travanj 2009. na: [http://www.vukovarsko-srijemska-zupanija.com/upload/paragrafi\\_upload/2009-4-2\\_41513415\\_INFORMATION2008.pdf](http://www.vukovarsko-srijemska-zupanija.com/upload/paragrafi_upload/2009-4-2_41513415_INFORMATION2008.pdf); pristup: 6. svibnja 2009.).

## Pouke: kako do provedivih razvojnih projekata?

Suočena s potrebom što preciznijeg i realističnijeg definiranja i izvedbe razvojnih projekata lokalna politička elita u posljednje je vrijeme prepustila predstavnicima agencije Hrast da oko agencije okupe nove “ekspertne radne skupine” sastavljene od različitih razvojnih sudionika (od poslovnih ljudi, vlasnika privatnih poduzeća, menadžera javnih poduzeća, stručnjaka, do predstavnika civilnoga društva), a s ciljem izrade konkretnih razvojnih projekata. To je odmah potaknulo nove ideje u pogledu skore ekonomske budućnosti Županije. Tako smo mogli čuti da se odnedavno razmišlja i o tome kako: razviti lokalnu “industriju znanja” (kako ovdje osnovati Razvojno-tehnološki centar, Centar za kvalitetu itd.), privući što više poduzetnički usmjerenog inženjerskoga osoblja te kako ponuditi što više projekata za financiranje preko EU fonda za Hrvatsku IPA te kroz posebna sredstva države namijenjena regionalnom razvoju (usp. internetske stranice Ministarstva regionalnog razvoja, šumarstva i vodnoga gospodarstva RH: [www.mrrsvg.hr](http://www.mrrsvg.hr)).



Vukovarska riječna luka na Dunavu

Pomakom prema novome obliku rada priznato je sljedeće: a) da je službena strategija županijskoga razvoja doista (bila) općenita, nedorečena i bez projekata koji su ostvarivi u jednome srednjoročnome razdoblju, b) donekle je smanjen operativni utjecaj lokalne političke i upravne strukture na proizvodnju novih razvojnih ideja, c) rad na novoj strategiji u obliku održivih i kratkoročnijih projekata premješten je na nove stručne timove. Jasno, u realnosti to ne znači da će se lokalna politika posve odreći mijesanja u definiranje razvojnih ciljeva i projekata sukladno kratkoročnim interesima vladajućih garnitura. No, u svakome slučaju, sadašnja razrada pojedinačnih razvojnih i investicijskih projekata latentno jača utjecaj stručnih i profesionalnih skupina ne samo u lokalnoj razvojnoj agenciji nego također unutar Županije kao političko-prostorne cjeline. Neki administrativni procesi na državnoj razini (novi Zakon o regionalnome razvoju jača položaj lokalnih razvojnih agencija) osnažile su u sadašnjim okolnostima također taj proces "profesionalizacije" u identifikaciji novih razvojnih ideja.

Koje bi bile šire pouke ovakvog rada na proizvodnji razvojne strategije Vukovarsko-srijemske županije? Podsjetimo, pod strategijom se obično misli na određeni smjer i djelokrug rada neke organizacije u dužem razdoblju, odnosno njome se označavaju općenito šire strateške odluke koje obuhvaćaju mnoge pojedinosti o proizvodnome asortimanu, tržišnome doseg i natjecateljskome pristupu pojedine organizacije (usp. McCarthy, 2003.). Za M. Portera bit je strategije da se odabere ona aktivnost, ili pak one aktivnosti koje će se obavljati drugačije/bolje od

drugih sudionika tržišne utakmice; on također podsjeća da se strateška pozicija može temeljiti na potrebama potrošača, na dostupnosti potrošača ili pak na raznolikosti proizvoda ili usluga pojedinoga poduzeća (Porter, 1996., 64-68). McCarthy pak podsjeća, a na tragu radova H. Mintzberga i suradnika, da je proces stvaranja strategija u organizacijama po svojoj naravi ili vrlo promišljen ili pak nepredvidiv. "Dok prvi pristup precjenjuje vrijednost promišljenog mišljenja i racionalnoga planiranja, drugi pristup zanemaruje vrijednost racionalnog planiranja u većini poduzeća" (McCarthy, 2003., 328).

Iako županije u hrvatskome institucionalnome modelu nisu profitno usmjerene, one su odgovorne za lokalni razvoj i zadovoljavanje temeljnih društvenih potreba svojega stanovništva. Primjer "proizvodnje" prve opsežnije razvojne strategije u Vukovarsko-srijemskoj županiji prije ulazi u kategoriju nepredvidivih negoli planski i dubinski promišljenih i realno ostvarivih planova razvoja. Kako smo rekli, strategija je nastala pod utjecajem iznenadnih okolnosti, među kojima su značajni prethodni regionalni operativni planovi nastali u sklopu pretpristupnih fondova EU-a namijenjenih kao pomoć Hrvatskoj. Drugo, ovaj primjer pokazuje da svakoj izradi lokalne razvojne strategije treba prethoditi jasna politička volja ključnih lokalnih političkih snaga da se taj posao povjeri prije svega kvalitetnim institucijama i pojedincima koji taj posao stručno obavljaju. Dobro bi bilo da se tada slijedilo načelo "dobre prakse" iz razvijenijih hrvatskih županija, koje su takav posao radile prije Vukovarsko-srijemske županije, i s prije osnovanim institucijama za poslove



planiranja lokalnoga razvoja. Na taj bi se način izbjeglo suvišno uplitanje političkih ili upravnih operativaca u kreativni proces izrade strateških dokumenata.

Treće, imati jasnu sliku o vlastitim gospodarskim resursima (u smislu njihova posjedovanja ili vlasništva od strane županije) predstavlja jednu od nezaobilaznih stavki u planiranju bilo kojega tipa razvoja na lokalnoj razini. Taj posao u punome tek treba obaviti u Vukovarsko-srijemskoj županiji. Također, iako svaka izrada lokalnih strategija razvoja pretpostavlja da u njoj sudjeluju svi relevantni sudionici s područja gospodarstva, kulture i civilnoga društva, ovdje nije tako. Pogotovo bi ubuduće valjalo snažnije uključivati u procese razvojnoga planiranja predstavnike velikih državnih/javnih poduzeća i velike privatne poduzetnike koji djeluju u administrativnim okvirima Županije.

Četvrto, umjesto općenitih ideja kojima se lokalni razvoj usmjerava prema "društvu znanja" bilo bi smislenije početnu široku viziju lokalnoga razvoja razbiti na parcijalne vizije u jasno definiranim sektorima kao što su poljoprivredna proizvodnja klasičnog tipa, "nova poljoprivreda", klasična industrija, nove industrije, novi uslužni sektor itd. Na taj bi način i svi sudionici strategije imali jasniju sliku o tome čemu se teži i u kojim se područjima gospodarstva i lokalnoga društva može biti kreativni imitator, a u kojima kreativni vođa. I na kraju, u svakom procesu planiranja važno je uvijek imati na umu ne samo širu sliku okruženja izvan zemlje, nego i okruženja koje je posve neposredno oko županije. S toga stajališta treba se zapitati: u čemu smo lošiji, a u čemu bolji od drugih slavonskih/hrvatskih županija; što možemo naučiti od drugih kad je riječ o lokalnome razvoju; kojim ćemo metodama i načinima postati prostor pogodniji za življenje u odnosu na prostor Slavonije, odnosno cijele Hrvatske?

### Literatura i izvori

- Baletić, Z. (ur.) (1995.), *Ekonomski leksikon*, Zagreb, LZ Miroslav Krleža, Masmedia.
- Čorkalo Biruški, D. i Ajduković, D. (2009.), Od dekonstrukcije do rekonstrukcije traumatizirane zajednice: primjer Vukovara, *Revija za socijalnu politiku*, sv. 16., br. 1, 1-24.
- Japac, L. i Šučur, Z. (2007.), *Kvaliteta života u Hrvatskoj. Regionalne nejednakosti*, Zagreb, UNDP.
- Jurković, P., Luković, F., Pribičević, Đ. i Ravlić, S. (1995.), *Poslovni rječnik*, 3. izdanje, Zagreb, Masmedia.
- Klemenčić, M. (2008.), Glavne odrednice geografskoga položaja Vukovara, *Društvena istraživanja*, 17 (1-2), 125-134.
- Maleković, S. (2002.), Lokalni akteri razvoja i neka iskustva s lokalnim razvojnim agencijama u Hrvatskoj. U: Čengić, D., Ve-

- hovec, M. (ur.), *Poduzetništvo, institucije i sociokulturni kapital*, Zagreb, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, 143-174.
- McCarthy, B. (2003.), Strategy is Personality-Driven, Strategy is Crisis-Driven: Insights from Entrepreneurial Firms, *Management Decision*, vol. 41, no. 4, 327-339.
- Peet, R. & Hartwick, E. (1999.), *Theories of Development*, New York, London, The Guilford Press.
- Poljanec-Borić, S. (2008.), Razvoj Vukovarsko-srijemske županije u svjetlu socioekonomske tipologije endogenog razvitka u Hrvatskoj, *Društvena istraživanja*, 17 (1-2), 3-26.
- Porter, M. (1996.), What is Strategy, *Harvard Business Review*, November-December, 61-78.
- Rogić, I. (2002.), Glavni akteri endogenog lokalnog razvitka u Međimurju. U: Čengić, D. (ur.), *Poduzetništvo u Međimurju i novi razvojni izazovi*, Zagreb, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, 189-230.
- Rogić, I. i Mišetić, A. (2002.), Neka uporišta gradskoga poduzetništva u Hrvatskoj. U: Čengić, D., Vehovec, M. (ur.), *Poduzetništvo, institucije i sociokulturni kapital*, Zagreb, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, 113-142.
- Singer, S. i Lenardić, M. (ur.) (2008.), *Regionalni indeks konkurentnosti Hrvatske 2007.*, Zagreb, UNDP, Nacionalno vijeće za konkurentnost.
- Šundalić, A. i Barković, I. (2008.), Razvojne perspektive Vukovarsko-srijemske županije u uvjetima oskudnosti socijalnoga kapitala, *Društvena istraživanja*, 17 (1-2), 77-100.
- Wertheimer-Baletić, A. i Akrap, A. (2008.), Razvoj stanovništva Vukovarsko-srijemske županije s posebnim osvrtom na ekonomsku strukturu od 1971. do 2001., *Društvena istraživanja*, 17 (1-2), 51-76.
- Žebec, I. (2008.), Utjecaj češkoga kapitala na razvoj Vukovara u razdoblju između dva svjetska rata, *Društvena istraživanja*, 17 (1-2), 101-124.
- Živaković-Kerže, Z. (2008.), Na podunavskom prometnom pravcu. Osvrt na gospodarski razvoj Vukovara u 19. stoljeću i na početku 20. stoljeća, *Društvena istraživanja*, 17 (1-2), 135-148.
- Živić, D. (2008.), Posljedice srbijanske agresije kao odrednice poslijeratne obnove i razvitka Vukovara, *Društvena istraživanja*, 17 (1-2), 27-50.
- \*\*\* <http://www.vukovarsko-srijemska-zupanija.hr/gospodarstvo.html>; pristup: 3. veljače 2009.
- \*\*\* Redizajnirane startasice kreću u osvajanje stranog tržišta, *Zagreb, Lider*, br. 171, 9. siječnja 2009.
- \*\*\* Županijska razvojna strategija 2007.–2013., <http://www.vukovarsko-srijemska-zupanija.hr/vsrophrv.pdf>; pristup: 5. 01. 2009.
- \*\*\* Informacija o stanju gospodarstva VSŽ u 2008., travanj 2009. na: [http://www.vukovarsko-srijemska-zupanija.com/upload/paragrafi\\_upload/2009-4-2\\_41513415\\_INFORMACIJA2008.pdf](http://www.vukovarsko-srijemska-zupanija.com/upload/paragrafi_upload/2009-4-2_41513415_INFORMACIJA2008.pdf); pristup: 6. svibnja 2009.